

Borsod-Abaúj-Zemplén megye könyvtártörténeti kronológiája. Összeáll. Gerő Gyula és – Prókai Margit. Miskolc: II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár, 2021. 304 p. ; 26 cm. ISBN 978-963-9645-15-8

Borsod-Abaúj-Zemplén megye könyvtártörténeti kronológiája

A történettudomány kutatási módszerei elsősorban abban különböznek a természettudományokétól, hogy a historikusnak nincs módja, lehetősége a múlt egykorvolt eseményeit, történéseit közvetlenül vagy laboratóriumi körülmények között megfigyelni. Nem ülhet valamiféle időgépbe, hogy saját szemével figyelje meg az elmúlt korok történéseit, ezért rá van utalva a forrásokra, amelyek csak közvetetten tudósíthatnak a megtörténtekről. Az egykori események, történések jelentik az eseménytényeket, a pusztá adatokat, faktumokat és ezekről a későbbi korok kutatóinak akkor lehet tudomása, ha valamilyen forrás megörökítette az eseményt. Értelemszerűen sokkal több eseménytény történt a régmúltban, mint amiről forrás tudósít, részben ezért is lehetetlen a múlt abszolút tökéletes rekonstrukciója. Hiányozhat forrás azért, mert eleve nem is készült: az írásbeliség előtti korok kutatásának nagy nehézségei részben ebből következnek. A források megsemmisülhetnek az idők során, akár véletlenül pusztulhatnak el, de arra is akad példa, hogy szándékosan megsemmisítik azokat, és persze az is lehetséges, hogy a forrást már nem lehet értelmezni: gondoljunk csak egyes megfejtelten írásrendszerekre. Ha van is forrás, amely tudósít az eseményekről, akkor kerül szembe a historikus azzal, hogy az eseménytény önmagában még nem alkalmas arra, hogy a történész beépítse narratívájába, a forrást kritikailag meg kell vizsgálnia. Hiszen a fennmaradt írásos emlék lehet pontatlan, nehezen értelmezhető vagy akár szándékosan hamis tényeket közlő: ezeket mind ki kell szűrni, majd az eseménytényekből logikai művelettel struktúrátényt kell létrehozni, vagyis olyan fogalmat konstruál a történész, ami értelmezi, magyarázza az eseménytényeket, valamilyen értelmezési keretbe helyezi azokat.

A remélhetően a nem nagyon távoli időben megírandó részletes magyar könyvtártörténet alapvető forrásai nem túlzottan nagy számban férhetők hozzá, ezért különösen nagy szerencse, hogy szakmánk egyik nesztora, a 96 éves *Gerő Gyula* évtizedek fáradhatatlan munkájával elkészítette és négy kötetben közzétette a *Magyar könyvtártörténeti kronológiát*. A kronológia mint műfaj végső soron a történeti összegzés, szintézis csontváza: azt a tartószervezetet jelenti, amelyre felépül maga a narratívát tartalmazó, az ok-okozati összefüggéseket is megvilágosító történeti összegzés. Ahhoz, hogy ezt a feladatát betölthesse, a megbízható adatok minél nagyobb körére van szükség. Kronológiák összeállításakor a szerkesztő végső soron két megoldás közül választhat. Az első esetben valamilyen formai vagy értékalapú szelektálást végez, megpróbálja elképzelni, hogy a majdani használatnak milyen releváns adatra lehet szük-

sége. A másik esetben nem válogat, nem szelektál, hanem a sokszor nagy nehézségek árán felkutatott teljes anyagot közreadja. A most megjelent kronológia az utóbbi megoldást követte, vagyis a szerkesztő nem válogatott, minden fellelt adatot közölt. Mindenképpen ezt a megoldást kell követendőnek tartani, a felhasználónak kell eldönteni, hogy melyik faktumra tart igényt és melyikre nem.

A Gerő-féle magisztrális adattár a kezdetektől, 996-tól 2007-ig sorakoztatja az adatokat, illetve a negyedik kötet, amely a pótlásokat és a kiegészítéseket tartalmazza a három alaptomushoz, egészen 2010-ig közli a faktumokat. (És a hírek szerint készül a folytatás, az ötödik kötet is!) A Gerő-féle kronológia a maga megbízható adattengerével alapvető segédlete mindazoknak, akik valamilyen magyar könyvtártörténeti témával foglalkoznak: nagyon kicsi a valószínűsége, hogy hiába kutat az illető számára fontos adatok után az adattárban. A kronológia négy kötete a magyar könyvtárügy különféle eseményeit regisztrálja, értelemszerűen szerepelnek benne az egyes megyékben történeteket regisztráló faktumok is, de nem pótolja, nem pótolhatja az egyes megyék saját könyvtártörténeti kronológiáját. Kétségtelenül elképzelhető lett volna a fordított sorrend is, vagyis az egyes régiók elkészítik a saját kronológiájukat és ezekre alapozva látott volna napvilágot az országos adattár. Nem így alakult; mindenesetre elkészült Gerő Gyula és Prókai Margit összeállításában a *Borsod-Abaúj-Zemplén megye könyvtártörténeti kronológiája*.

Borsod-Abaúj-Zemplén megye mai formájában a trianoni döntés után kezdett kialakulni, úgynevezett „csonka” vármegyék alkotják, vagyis területük egy része Csehszlovákiához került 1920 után. A Magyarországon maradt „csonka” – *Borsod-Gömör és Kishont* „közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegye” mellett *Abaúj-Torna* és *Zemplén* – vármegyékből szerveződött meg a mai formájában Borsod-Abaúj-Zemplén elnevezésű megye 1950-ben. Különféle történelmi múltú, hagyományú és nem utolsósorban eltérő könyvtári kultúrával rendelkező régiók alkotják tehát a mai megyét. A kronológia földrajzi határait józan önkorlátozással a mai megye területe adja, vagyis például Abaúj-Torna vármegye egykori székhelye, a könyvtári kultúrában gazdag Kassa adatai nem szerepelnek a kötetben. A bekerült adatok típusa lényegében megegyezik az országos kronológiában közöltekkel, vagyis megtalálhatók a könyvtárak alapítására, létesítésére vonatkozó faktumok, a felújítások, a könyvtárépítéset, az épületek átadási adatai, az intézmények névváltozásai és a fontosabb

személyi adatok: kinevezések, kitüntetések, halálozások is szerepelnek a kronológiában. Megtalálhatók a fentiekén túl a helyi szakmai képzések, a nagyobb akciók, regionális programok, valamint a megjelent könyvtári kiadványok adatai, viszont nem található meg az összes könyvtári rendezvények tényei – hiszen ezek közlése szétfeszítette volna a kötetet. Megtalálhatók viszont azon könyvritkaságokra vonatkozó adatok, amelyek könyvtörténeti unikumok és sokszor országosan is egyedülálló könyvkincsek.

Az adatok forrása részben az országos kronológia volt, de felhasználták a központi könyvtári sajtót, illetve a megyei könyvtári periodikumokat, valamint a megyei napilap, az *Észak-Magyarország* közleményeit is és a megye településeire vonatkozó könyvtártörténeti tanulmányok eseménytényeit. Vagyis kellően kiterjedt anyaggyűjtés előzte meg a szerkesztés munkáját.

A kronológia szerkezetileg három részből áll. Az adattár gerince a *Borsod-Abaúj-Zemplén megye könyvtártörténeti kronológiája 1525–2010* elnevezésű rész, Gerő Gyula és Prókai Margit munkája és ehhez kapcsolódik a *Függelék*, amely a megye önkormányzati könyvtárainak kronológiáját tartalmazza 2011–2020 között Prókai Margit összeállításában. Ez a megoldás némileg vitatható, nyilván a nem önkormányzati fenntartású bibliotékáktól is érkeztek adatok, talán szerencsésebb lett volna azokat is közölni. A harmadik rész a kitünően összeállított összevont név-, cím-, földrajzinév- és tárgymutató.

A kronológiában közölt első faktum 1525-ből származik, ez az ún. *Miskolci Töredék* elnevezésű nyelvemlék, amely eredetileg az OSZK-ban őrzött *Vitkovics-kódex* része volt, ám a XIX. században elvált egymástól a *Töredék* és a kódex sorsa, előbbi a *II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár* szervezetébe tartozó *Lévay József Muzeális Könyvtár*ban található. Ugyancsak itt őriznek egy VIII. századi kéziratot, *Aldhelm* püspök 730-ban keletkezett latin nyelvű manuscriptumát. Ez a két apró, ám nagyon fontos művelődéstörténeti adalék is jelzi, hogy a megye könyvtáraiban nagyon is komoly könyvtörténeti értékek találhatóak. Ebben persze elsősorban a *Sárospataki Református Kollégium Nagykönyvtárának* van döntő szerepe, de országos jelentőségű régi könyves állománnyal rendelkezik az egykori református gimnázium könyvtára, a jelenlegi *Lévay József Muzeális Könyvtár* is.

A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei könyvtártörténeti kronológia csaknem ötszáz esztendő eseményeit rögzíti. Minden ilyen jellegű munkában bizonyos

aránytalanság törvényszerűen megfigyelhető, hiszen minél régebbi korokról van szó, annál ritkábbak a könyves múlt eseményeiről hírt adó közlések. A 304 lapos adattár 1800-ig terjedő, csaknem háromszáz év történéseit összegző része mindössze három oldal. A XIX. századi történéseket összegző közlések a 9-től a 19-ik oldalig terjednek, vagyis közel négyszáz év történései mindössze mintegy 15 oldalon sorakoznak. Ebből következően a kronológia a XX. századra fókuszál, ezen belül is az 1945 utáni évtizedekre: az 1945-ös év eseményei a 36. oldalon kezdődnek. Vagyis a kronológiában megtalálható adatok túlnyomó többsége a megye közművelődési, tanácsai, illetve önkormányzati fenntartású könyvtáraitra vonatkozik, és elsősorban a közelmúlt évtizedeinek eseményeit rögzíti a kiadvány.

Hogy mennyire szükséges volt a megyei könyvtártörténeti kronológia közreadása, illetve mennyire indokolt a többi régióra is elkészíteni a hasonló jellegű adattárat, egy összehasonlító elemzés világosan bizonyítja. A szerkesztés során értelemszerűen felhasználták a Gerő-féle országos kronológiában megtalálható Borsod-Abaúj-Zemplén megyei vonatkozású adatokat. Az adattár 1900-ig terjedő részében 104 faktum található, ezek közül 46 szerepel az országos kronológiában, 58 viszont nem, vagyis új, addig ismeretlen közlés. Ahogyan időben közeledünk napjainkhoz, úgy lesz egyre több az addig ismeretlen tény: 1901–1910 között 46 közlésből 3 ismert, 43 ismeretlen, 1911–1920 között 32 közül 6 ismert, 26 ismeretlen, 1921–1944 között 47 közlésből 7 ismert, 40 ismeretlen. Hasonló tendenciát mutat néhány 1945 utáni év vizsgálata. 1960-ban 37 faktumot tartalmaz az adattár, közülük 6 szerepel az országosban, 31 viszont eddig ismeretlen. 1980-ban némileg módosul ez a tendencia, 29 tény közül 12 szerepelt az országosban, 17 viszont e megyei kronológiában jelent meg először. 2000-ben 26 közlés közül 11 megtalálható az alapkiadványban, 15 viszont a megyeiben lát napvilágot először. Ezek a szűrőpróbaszerűen kiválasztott példák

meggyőzően bizonyítják, hogy indokolt és szükséges a megyei kronológia közreadása – nyilván ezt a megállapítást ki lehet terjeszteni a többi megyére is. A megyei kronológiák szervesen kiegészítik az országot, csak együtt teszik ki a magyar könyvtárügy egészének adatokra épülő vázát.

A közlések formája, szövegezése korrekt, minden lényeges adatot tartalmaz. Talán csak egy faktumnál volt szükséges némi utánkeresés. A 2000. június 21-ei bejegyzés: „*A Magyar Elektronikus Könyvtár alkotógárdája, benne Drótos László kapta meg az idei Kalmár-díjat, a számítástechnika alkalmazásáért járó legnagyobb magyar kitüntetést a Neumann János Számítógéptudományi Társaságtól. A kitüntetést Drótos László Kokas Károllyal és Moldován Istvánnal közösen nyerte el.*” Talán helyénvaló lett volna közölni, hogy Drótos László azon a jogon került be a megyei kronológiába, hogy a *Miskolci Egyetemi Könyvtár* munkatársa.

Az összevont név-, cím-, földrajzinév- és tárgymutató tipográfiaiailag is elkülöníti a személyek, díjak és címek nevét: ezeket kurzív betűvel közlik, a földrajzi, testületi neveket és a tárgymutatót pedig kurrenssal. A használatot bőséges utalozás könnyíti meg, a könyvtárak gyakran változó elnevezéséről utaló készült a földrajzi névre, ahol összegyűjtve megtalálhatók az intézményre vonatkozó közlések, pontosabban a dátum, amely alatt a főrészben visszakereshető a konkrét esemény.

Prókai Margit rövid előszavából megtudjuk, hogy az anyaggyűjtést a megye 14 városi könyvtára segítette adatok közlésével. A kronológia megszületéséhez egyébként a „kronológia” is hozzájárult, vagyis a járvány miatti otthoni munkavégzés megkönnyítette a kötet ideai megszületését. A kötet tetszetős megformálása *Körtvélyesi Éva* kiadványszerkesztőt dicséri. Jó lenne, ha a többi megye is elkészítené a saját kronológiáját.

(Pogány György)